

Alakor és tönke – Az őszi búzafajták a jövő ökológiai gabonái

Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet és a Debreceni Egyetem Agrár Kutatóintézetek és Tangazdaság Nyíregyházi Kutatóintézetének (DE AKIT) több éves kutatási együttműködésének a megkoronázása valósult meg az AKIT nyíregyházi telephelyén tartott rendezvénnyel. A tönke és alakor fajták és tájfajták termesztésének egyre nagyobb méreteket öltő elterjedése olyan lehetőséget rejt az ökológiai gabonatermesztésben, amely kihasználását csak a gazdák bevonásával lehet elérni.

Dr. Zsombik László, az AKIT Nyíregyházi Kutatóintézetének igazgatója örömet fejezte ki a nagy érdeklődésnek, hiszen az ÖMKI és az AKIT több éves együttműködésének eredményeit tudják bemutatni. Az AKIT a tradícióit kihasználva végzi a technológiai és talajtani fejlesztéseit. Fontos az egyetemi háttérre támaszkodó stabil, sőt, fejlődő kutatói, logisztikai, személyi és eszközállomány, amellyel a kutató rendelkezik. Az ökológiai termesztési kutatásaikkal a gyakorlati felhasználhatóság áll a középpontban, nem az elméleti, hangzatos szavak közlése.

Dr. Zsombik László,
AKIT Nyíregyházi Kutatóintézet

A tönke és az alakor búzafajták termesztéséről, agrotechnikai módszereiről olyan értékes információk állnak a rendelkezésükre, amelyek a humán táplálkozásban és a tudatos életformákban betöltött szerepét hivatott szolgálni, főleg, ha azokat ökológi-

Alakor *Triticum Monococcum*
(fotó: www.naturgoldeurope.hu)

ai termesztésben használják. Az AKIT célja tehát az, hogy szakmailag új információkat adjanak a gazdálkodóknak, gyakorlati tapasztalataikkal gazdagítva őket.

Dr. Drexler Dóra, az ÖMKI ügyvezető igazgatója megerősítette Zsombik Úr által elmondottakat, hogy a gyakorlatban 2 éve folyó kísérleti munkák az alakor és tönke termesztésének, természetességének vizsgálatával nem állnak le, hanem a termékfejlesztésben és az értékesítésben is közös eredményeket remélnek elérni. Elismeri, hogy bár az ÖMKI csapata csak 12 fős, de így is az egyetlen hazai, kizárólag ökológiai kutatásokat végző szervezete,

Dr. Drexler Dóra, ÖMKI

Tönke *Triticum Dicoccum*
(fotó: www.naturgoldeurope.hu)

amely nem csak az ökokutatások méreteiben és számában vívott ki vezető helyet, de a kísérleti eredmények gyakorlati alkalmazhatóságának, hasznáthatóságának jelentőségét is fontos elismerni. Nem állnak le az elmélet síkján, hanem közvetlen, gyakorlati együttműködések és munkákat folytatnak a kutatások eredményeinek végfelhasználóival, a termelőkkel, feldolgozókkal, de együtt dolgoznak gyakorlati szakemberekkel, szaktanácsadókkal is.

Ezért is hozták létre 2012-ben az on-farm hálózatukat, amelynek a lényege, hogy nem kizárólag „laboratóriumi” környezetben, kispárcellás vizsgálatokat végeznek, hanem működő gazdaságokban, az adott gazdaságra jellemző termesztési közegben dolgoznak. A cél a gyakorlati és esetenként széles termelői kört érintő problémák kijelölése a gazdákkal együttműködve, hogy a gyakorlatban alkalmazható tapasztalati eredmények kerüljenek kidolgozásra. Ez azt jelenti a tönke és alakor esetében, hogy ez évben megkezdték a felszaporítást, amely során várhatóan kellő mennyiségű vetőmag lesz arra, hogy már jövő évben folytathatják a nagypárcellás kísérleteket. Mindezt nem öncélú módon, hiszen a nyilvános tudásmegosztás egy kiemelt törekvésük.

Az on-farm hálózatban évente több mint 120 üzemi helyszínen végeznek kísérleteket ökológiai gazdaságokban, legyen szó zöldség-, gyümölcsstermesztésről, méhészetéről, szántóföldi növénytermesztésről (gabona, burgonya, szója) vagy gyepezgázdálkodásról (pillangósok), szőlőtermesztésről.

Az ÖMKI - egy tíz európai ország képviselőit tömörítő csapat tagjaként - a *Healthy Minor Cereals* projekt keretében kezdte meg az alakor és tönke tájfajtákkal a kísérleteket. A projekttel be akarták bizonyítani, hogy **ezen kiscabonáknak igen is helye van az emberek egészséges táplálkozásában**, főleg ha figyelembe vesszük a magas mikroelem tartalmukat. A kiscabonáknak nagy a genetikai változatossága, **kiemelkedő az időjárási és kórokozók-kártevők elleni stressz-tűrése, és gyenge minőségű talajon, extenzív termesztési közegben is biztos hozamot adnak.**

Tomócsik Attila, az *AKIT Nyíregyházi Kutató munkatársa* elmondta, hogy a kutatót 1927-ben Westsik Vilmos hozta létre, az általa kidolgozott homoki vetésforgót a mai napig használják. 1997-ben, 55 hektáron kezdték meg az ökológiai gazdálkodási kutatásaikat, kimondottan gyenge minőségű homoktalajokon. Vizsgálatokat folytattak búzában, tönkölybúzában, pohánkával, szöszösbükkönnyel. Elsősorban étkezési céllal állítanak elő áruállapotot. Vannak törekvések a bio vetőmag előállításra, de sajnos nem tudják a biofelárral értékesíteni. Alakor és tönke termesztésére vonatkozóan csak 2 éve folynak kísérletek. A két kiscabona a funkcionális élelmiszerek térhódításának köszönhetően kerültek ismét előtérbe.

Tomócsik Attila,
AKIT Nyíregyházi Kutatóintézet

Mindkettő **ősi pelyvás gabonafajta**. A közönséges búza térhódítása azonban a gyengébb termelékenysége miatt kiszorította a termesztésből. Előnye a búzához viszonyítva, hogy sokkal igénytelenebb, sem a talaj minőségére, sem az éghajlati szélsőségekre nem érzékeny. Bár meg kell jegyezni azt, hogy az idei nagy, hónélküli fagyokat nehezen viselte.

A kísérlet során jelentős **tőszámcsökkenést nem tapasztaltak** tavasszal. A tönke esetében a betakarítást követően, a tisztított, hántolás utáni termésmennyiség a fajták között nagyon széles spektrumban mozgott: 1,76 és 4,00 t/ha közötti mennyiségek lettek. A magyar **Mv Hegyes** kiemelkedő, **3,92 t/ha hántolatlan termésátlagot** hozott (13% szemnedvesség mellett).

Az alakornál az egyes fajták hasonlóan szélsőséges eredményeket hoztak: 1,8 – 5,4 t/ha közötti termésátlagokat produkáltak. A magyar az **Mv Menket** fajta **közel 2 tonnát** tudott hozni.

A tavasi tönkefajták 1,2 – 2,5 t/ha termésmennyiséget tudtak produkálni.

Dr. Drexler Dóra elmondta, hogy a tönke és az alakor esetében a beltartalmat (fehérje, eszszám, sükér) nem lehet a búzára jellemző hagyományos mérőműszerekkel vizsgálni, mivel túl könnyen kimosódnak a mintából az értékelhető mikroelemek. Erre külön mérőműszerek fejlesztése szükséges, amely jelenleg is folyamatban van. Elismerte, hogy nehéz volt a kísérleti termesztésekhez a vetőmagot összeszedni. Végül a magyar mellett osztrák, svájci és holland alakor és tönkefajtákat kezdtek használni.

Hertelendy Péter a tönke és alakor termesztéséhez kapcsolódó növényvédelmi tapasztalatairól szólt. A tönke és az alakor esetében is jellemző, mint minden ősi búzafajtáknál, hogy nem tudni előre milyen kórokozókra érzékeny, nincs kórtani tapasztalat. Elmondása szerint a **kiscabona-fajtáknál régre visszavezethető rezisztencia** alakult ki, hiszen az évezredek során számtalan káros hatással, kórokozóval, gyomnövényekkel találkozott. Így válhatott rezisztenssé/toleránssá egyes „új kori” kórokozórasszokra is. A 2017. termesztési évben azonban találkozott a táblákon sárgarozsdával, levélrozsdával, még fekete rozsdával is, de komoly károkat egyik sem okozott, annak ellenére, hogy az ökológiai gazdálkodásban nem hasz-

Hertelendy Péter,
növényvédelmi szakértő

nálhatóak a konvencionális aestivumban használt növényvédő szerek. De például egy tönkefajta, a Nödic szélsőségesen fogékony a szeptóriás levélfoltosságra. Viszont a lisztharmat nem okozott gondot sem az alakor, sem a tönke kísérleti termesztése során, bár az évben több helyen megjelentek a búza konvencionális termesztési területein. A fuzáriumra a tönke és az alakor is sokkal kevésbé fogékony a közönséges búzához képest. Elindulhat a fertőzés, megjelenik a pelyvaleveleken, de már a maghoz nem jut át.

A *Natur Gold Kft.* képviselője, **Petró Ildikó** elmondta, hogy a cég főleg ökológiai és tájfajták termeltetésével és feldolgozásával foglalkoznak. Jelenlegi elsődleges feladatuknak az alakor és a tönke esetében a piacra való bevezetés, hiszen a *Natur Gold* még jelenleg is kísérletek folytat arra vonatkozóan, hogy milyen élelmiszeripari célra lehet ezeket az ősi fajtákat használni, ennek megfelelően beintegrálni a termeltetésbe és az értékesítésbe.

Kenyer tönke búzából

Tapasztalataik szerint az alakor inkább kenyeret, péksütemények előállítására alkalmas, míg a tönke inkább száraztésztára készítésére használható.

Alakor száraztészták

A cég feladatának tekinti a kisgabonából készült termékek köztudatba való bevezetését, aminek érdekében számos hazai és külföldi rendezvényen, kiállításon megjelennek. Raktározási tevékenységükkel elsősorban a tönkölybúzára irányult, de ma már nem csak az ősi búzafajták termelőinek kívánnak segíteni, de az ökológiai gazdálkodást, vagy arra való átállást folytatókat is támogatják. Jelenleg nagy figyelmet fordítanak a termeltetés során az egyes fajták mennyiségének szinten tartására, mivel a piac mérete még túl kicsi. A túltermeltetéssel csak azt érnék el, hogy túltelítetté válna a piac. Jelenleg is vannak olyan nyugat-európai tönköly-felvásárlók, amelyek raktárai a tavalyi terméssel vannak telve, így a felvásárlási árak a tavalyihoz alacsonyabbak lesznek.

Paszternák Ferenc, a *Natur Gold Kft.* tulajdonosa az alakor és tönke termesztése és termeltetése során szerzett gyakorlati tapasztalatait osztotta meg a résztvevőkkel. Elmondta, hogy mind a tönke, mind az alakor esetén **hideg talajokon 180 kg/ha magszámmal szükséges vetni, meleg talajon a 150 kg/ha vetőmag-mennyiség javasolt. Rendkívül jó bokrosodási képességgel rendelkeznek**, így a ritka vetés előnyösebb ezeknél az ősi gabonafajtáknál. Ha például az alakor 120 kg/ha van vetve, akkor egy tő akár 14-16 kalászhozó szárat is hoz, míg sűrűbb vetésnél csak 2-3 szár fejlődik ki, és fogékonyabbá válik a betegségekre is. A ritkább vetett táblákon az erős gyomelnyomó képességük miatt a gyomok idővel eltűnnek, míg a kórokozók is kisebb vagy alig okoznak károkat.

Sok tönkefajta érzékeny a fuzáriumra: nem csak a kalász felső részén lévő üres pelyvalevelek miatt károsul a termelő, de a szemek mikotoxin- és spórafertőzöttsége erős hatással van az átvételi árakra is. A levélrozsda egyes rasszaira igen érzékenyek a tönkék. Erre jó védekezési módszer a SteriClean használata, amely **biotermesztésben is használható talajfertőtlenítő, gombaölő és raktár-fertőtlenítő készítmény.**

A kártevők közül a gabonafutrinka a legnagyobb kártevője, igen komoly gondot tud okozni. Javasolt az ökológiai gazdálkodásban **alkalmazható talajfertőtlenítő-szerek** használata a drótféreg, lőtücsök, egyéb kártevők ellen. Sajnos, a raktározás során is megjelenhetnek a kártevők, amit minden esetben a helyes raktározás-előkészítéssel és raktár-kialakítással lehet kivédeni. Ha viszont már megjelentek a raktárban a kártevők, kórokozók, akkor a SteriClean használatával eltüntethetőek, mivel 0 az élelmezési várakozási ideje.

Nagyon fontos a biotermesztésben a **megfelelő agrotechnika alkalmazása**, amivel kivédhető a kórokozók megjelenése.

Paszternák Ferenc, Natur Gold Kft.

Paszternák Úr megerősítette, hogy az alakor nagyon jó gyomelnyomó képességgel rendelkezik: gyengébb talajon, kisebb tápanyag-ellátottság mellett nem gyomosodik, kórokozó nem jelenik meg benne. A vegyszerezést és a műtrágyázást egyik ősi gabonafajta sem szereti: **a vegyszeres gyomirtás hatására csökken a termésmennyisége, a műtrágya-kijuttatás hatására könnyen megdől**, hamarabb megjelennek a kórokozók, amiknek nehezebben tud ellenállni mindkét ősbúza.

Az alakor és a tönke humán étkezésben való alkalmazása a gluténérzékenyek esetében is lehetséges, ha nem párosult bélgyulladással vagy egyéb bélbetegséggel a lisztérzékenysége. Van mindkét fajtában glutén, de nem az érzékenységet okozó alfa-glutamin.

Földi Mihály, ÖMKI munkatársa a kutatásokhoz és a termesztéshez kapcsolódó tapasztalatait ismertette. Elmondta, hogy az első ökológiai gabonatermesztési kutatásokat a közönséges búzával indították. A választásuk oka pedig egyszerű volt: nincs a búza esetében ökotermesztésre kinevelített búzafajta. De annyi probléma adódott a száraz években (2010-2011), hogy rá kellett jönniük, hogy más ökotermesztésbe vonható gabonafajtát kell keresniük. Így esett a választásuk ezekre az ősi búzafajtákra. Tisztában van azzal, hogy **a pelyvalevek és a szálkák miatt nagyon nehéz a vetése**, de nem javasolja a hántolt vetőmagvak használatát. Mivel a mikotoxin vizsgálatok során kimutatták, hogy gomba, vírus és baktériumölő hatással rendelkezik a pelyvalevél, így pont ettől a védelemtől esnek el a tisztított vetőmagvak. Tény, hogy a hántolt maggal könnyebb a vetés, de ebben az esetben a csávázás elkerülhetetlen, ami viszont a biotermesztéssel összeférhetetlen.

Földi Mihály, ÖMKI

Östermelő - Gazdálkodók Lapja

(Fotók: Östermelő - GL.)